

ป่าทามกับความพออยู่พอกินระดับครัวเรือน กรณีศึกษากลุ่มแม่น้ำสงครามตอนล่าง

พฤษ์ จิรสัตยาภรณ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชนและชนบท

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. 2550

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

ป่าทามกับความพอลูฟอกินระดับครัวเรือน กรณีศึกษาลุ่มแม่น้ำสงครามตอนล่าง (SEASONALLY FLOODED FOREST AND HOUSEHOLD SUBSISTENCE LIVELIHOOD: A CASE OF THE LOWER SONGKHRAM RIVER BASIN, THAILAND)

พฤกษ์ จิรสัตยาภรณ์ 4837478 ENRD/M

วท.ม. (การวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชนและชนบท)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: ศันสนีย์ ชูเวว, Ph.D., กุลวดี แก่นสันติสุขมงคล, Ph.D., สยาม อรุณศรีมรกต, วท.ม

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เพื่อให้เห็นว่าป่าทามมี ผลต่อความพอลูฟอกินระดับครัวเรือนและวิเคราะห์ว่าปัจจัยใดมี ผลต่อความพอลูฟอกินระดับครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีความรู้ในพื้นที่โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 269 ครัวเรือน ใน 12 หมู่บ้าน ที่อาศัยในพื้นที่ลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง จังหวัดนครพนม เริ่มเก็บข้อมูล ตุลาคม 2549 ถึง มกราคม 2550 วิเคราะห์ผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS นำเสนอค่าสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สมการถดถอยแบบโลจิสติก

ดัชนีชี้วัดความพอลูฟอกินระดับครัวเรือน คือ ดัชนีที่ 1 เปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่าง ปริมาณการบริโภคทรัพยากรที่ได้จากป่าทาม กับ ปริมาณทรัพยากรที่ครัวเรือนสามารถหาได้จากป่าทาม และดัชนีที่ 2 เปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่าง ปริมาณการบริโภคทรัพยากร กับ ปริมาณอาหารที่คนไทยควรบริโภค ทรัพยากรที่ศึกษาคือ ข้าว ผัก และปลา

ผลการศึกษาพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีความพอลูฟอกิน : 61.3% 69.5% และ 69.1% ในเรื่องข้าว ผัก และปลา ตามลำดับ จากปริมาณข้าว ผัก และปลา ที่ครัวเรือนสามารถหาได้จากพื้นที่ป่าทาม 82.5 % บริโภคข้าวมากกว่าปริมาณข้าวที่คนไทยควรบริโภค (กรมอนามัย:2540) แต่ 85.1% และ 97 % บริโภคผักและปลาน้อยกว่าปริมาณผักและปลาที่คนไทยควรบริโภค (กรมอนามัย:2540) แม้ว่าครัวเรือนจะมีความพอลูฟอกินจากทรัพยากรที่หาจากป่าทามได้มาก แต่ครัวเรือนจะจำหน่ายทรัพยากรที่เหลือจากการบริโภคเพื่อเป็นรายได้แก่ครัวเรือน ปัจจัยที่มีผลต่อ การใช้ทรัพยากรจากป่าทามกับความพอลูฟอกินระดับครัวเรือน คือ เพศของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนปีที่ใช้ในการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ขนาดพื้นที่ทามของครัวเรือน ระยะทางจากบ้านถึงป่าทาม ขนาดพื้นที่ของครัวเรือน อาชีพเสริมของครัวเรือนและ ความแตกต่างของหมู่บ้าน

จากข้อมูลที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ป่าทาม มีสำคัญกับความพอลูฟอกินระดับครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายธรรมชาติของป่าทามในลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง และได้รณรงค์อย่างรอบคอบก่อนจะทำการใดๆในพื้นที่ป่าทาม

คำสำคัญ: ความพอลูฟอกิน/ครัวเรือน /พื้นที่ชุ่มน้ำ/ป่าทาม/การใช้ประโยชน์ทรัพยากร/ ข้าว / ผัก / ปลา /

ลุ่มแม่น้ำสงครามตอนล่าง

**SEASONALLY FLOODED FOREST AND HOUSEHOLD SUBSISTENCE LIVELIHOOD:
A CASE OF THE LOWER SONGKHRAM RIVER BASIN, THAILAND**

PHREUK JIRASATAYAPORN 4837478 ENRD/M

M.Sc. (ENVIRONMENTAL PROGRAM FOR COMMUNITY AND RURAL DEVELOPMENT)

THESIS ADVISORS: SANSANEE CHOOWAEW Ph.D.
KULVADEE KANSUNTISUKMONGKOL Ph.D.
SAYAM AROONSRIMORAKOT MS.c.**ABSTRACT**

The study aimed at determining the contribution of seasonally flooded forest to the subsistence of local households and exploring factors affecting household subsistence livelihood. Structured questionnaire and in-depth interview were used as key tools for data collection. Sampled population consisted of 269 household heads in 12 villages located on both sides of the lower Songkhram River in Nakhon Phanom Province, Thailand. Data collected during October 2005 – January 2006 were analyzed through the Statistical Package for Social Sciences (SPSS), using percentage, mean, standard deviation, and logistic regression.

Two indices were used to indicate the household subsistence livelihood. The first index was the proportion of the total amounts of products that households actually harvested from seasonally flooded forest per year over the actual amount of products consumed by household per year. The second index was the proportion of the actual amounts of products consumed by household over the standard amounts of products which Thais should consume. Products in consideration were staple foods, namely rice, vegetables and fish.

The results revealed that most of the sampled households had subsistence livelihood: 61.3 %, 69.5 % and 69.1 % of the households had sufficient rice, vegetable and fish consumption, respectively. Amounts of rice, vegetable and fish products that households could harvest from seasonally flooded forest areas per year exceeded the actual amounts consumed by households per year. 82.5 % of the households consumed rice more than the standard (Department of Health: 1997). However, 85.1% and 97 % of the households consumed less vegetable and fish, respectively, than the standard (Department of Health: 1997), despite sufficient harvesting amounts, rather they sold the surplus products for income. Factors affecting the contribution of seasonally flooded forest to the household subsistence livelihood included gender of the household head, number of years in school, number of household members, size of harvesting area, distance from house to the flooded forest, number of household occupations, type of supplementary occupation, and difference of villages.

It could be concluded that seasonally flooded forest had significant contribution to household subsistence and livelihood. Any change or damage of natural characteristics of seasonally flooded forest of the lower Songkhram River Basin should be avoided and carefully thought of.

KEY WORDS: SUBSISTENCE / HOUSEHOLD/ WETLAND / SEASONALLY
FLOODED FOREST / RICE / MEAT / VEGETABLE /
LOWER SONGKHRAM RIVER BASIN

232 pp.